

מקום שהחמיר הכתוב על השן ועל הרגל ברשות הניזק, כלומר: רשות הניזק שהחמיר עליה הכתוב יותר מרשות הרבים לענין שן ורגל, אינו דין שנחמיר עליה בקרן לשלם נזק שלם כמו שן ורגל.

ועל קל וחומר זה אינך יכול לומר "דיו לבא מן הדין להיות כנדון", כי החומרא היא מה שרשות הניזק חמורה לענין שן ורגל לשלם נזק שלם, ומזה אנו לומדים שהיא חמורה אף לענין קרן לשלם נזק שלם.

אמרו לו חכמים: אף על פי כן, היות וסוף סוף צריך אתה למה שהחמיר הכתוב בקרן לחייבו ברשות הרבים, ושם הרי אינו משלם אלא חצי נזק, אם כן "דיו לבא מן הדין להיות כנדון", מה קרן ברשות הרבים חצי נזק הוא משלם, אף קרן ברשות הניזק חצי נזק בלבד הוא משלם.

ומכח חומרת קרן ברשות הרבים אתה למד בקל וחומר, אם כן אף ברשות הניזק לא תחמיר עליו יותר מאשר החמרת ברשות הרבים, ומה ברשות הרבים חצי נזק בלבד הוא משלם, אף ברשות הניזק — חצי נזק בלבד הוא משלם.⁽²⁹⁾

אמר להם רבי טרפון לחכמים: ⁽³⁰⁾

כה-א א-אם כן, אני לא אדון קרן מקרן, כלומר: לא אלמד קל וחומר כאשר אמרתי בתחילה, שהיות והחמיר על הקרן ברשות הרבים, אף ברשות הניזק יש לנו להחמיר עליו —

אלא אני אדון קרן מרגל,⁽¹⁾ וכך אלמד:

ומה במקום שהקל הכתוב על השן ועל הרגל ברשות הרבים, כלומר: ומה רשות הרבים שהקל בה הכתוב לפטור בנזק שן ורגל, החמיר עליה הכתוב בקרן שהוא משלם חצי נזק —

אתם, שחלוקים עלי לומר "דיו" ואפילו במקום שמתבטל הקל וחומר, תודו לי על כל פנים בקל וחומר זה, שיש ללומדו באופן שאין שייך לומר "דיו".

ואם תאמר: הא גופא קשיא, מנין לומר שרבי טרפון אינו סובר "דיו" כלל, שמא עיקר טעמו הוא משום שדורשים קל וחומר באופן השני, ואין הוא סובר שמכל מקום יש לומר "דיו" כחכמים!?

תירץ המהר"ם, משום שאם כן האיך אמר רבי טרפון בתחילה את הקל וחומר באופן ששייך לומר "דיו", אלא ודאי שאין הוא סובר לומר "דיו" במקום שמתבטל הקל וחומר.

1. כלומר: רשות הניזק לענין קרן, מדינה לענין שן ורגל.

29. כתב ה"נמוקי יוסף" להקשות בשם הראשונים, האיך נאמר כאן "דיו", והרי כל קל וחומר כך הוא, שבשביל חומרא קטנה שיש בלמד, דנים אותו שיהא כמלמד לגמרי בכל חומרותיו!?

והביא משמם לתרץ, דהני מילי כשהחומרות שאנו באים ללמוד אינה מעיין אותה חומרא שיש בלמד, אבל כאן שאתה בא ללמוד נזק שלם בחצק הניזק משום חומרא שנמצא בלמד שהוא מענין תשלומין, דהיינו חצי נזק ברשות הרבים, שייך לומר "דיו".

30. כתבו התוספות, שלא אמר כן רבי טרפון אלא לדבריהם, כלומר: אני לכשעצמי אין אני סובר לומר "דיו" במקום שיתבטל הקל וחומר ולא ילמד כלום, וכמבואר טעמו בגמרא; אלא

גמרא:

ומקשינן: וכי אטו רבי טרפון לית ליה "דיו", וכי הוא אינו סובר שאין להחמיר על הלמד יותר מאשר על המלמד, והא "דיו" דאורייתא הוא, מן התורה הוא נלמד!?

דתניא בספרי, כברייתא המפרשת את שלוש עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן, ואשר האחד מהם הוא "קל וחומר": מדין קל וחומר, כיצד, באיזה ענין אנו דורשים דבר מדבר על ידי קל וחומר:

כתיב [במדבר יב יד] גבי מרים שדיברה במשה, וחרה אף ה' בה, ונעשית מצורעת:

"ויואמר ה' אל משה: ואביה ירק ירק בפניה [כלומר: אילו היה אביה יורק בפניה] הלא תכלם שבעת ימים, [וקל וחומר אם חרה בה אף השכינה, ולפיכך] תסגר [מרים] שבעת ימים מחוץ למחנה, ואחר תאסף", הרי למדנו לדין קל וחומר, שאם לא באה התורה ללמד שבכל מקום דורשים קל וחומר, למה הזכירה התורה כלל את נזיפת אביה.⁽²⁾

ועוד יש ללמוד מכתוב זה שאומרים "דיו", שהרי יש לנו לומר: קל וחומר לשכינה שירקה בפניה, שתיכלם ארבעה עשר יום משום מעלת השכינה הגדולה מזו של אביה,⁽³⁾ ואילו התורה לא אמרה כן, אלא שבעת ימים בלבד —

אלא מכאן אתה אומר: דיו לבא מן הדין להיות כנדון, והיות והמלמד דיינו יריקת אביה אינו מכלימה אלא שבעת ימים, אף חרי אף של שכינה אינו מכלימה אלא שבעת ימים.

הרי למדנו מן התורה לדין "דיו לבא מן הדין להיות כנדון", ואם כן האיך נחלק על כך רבי טרפון!?

ומשנינן: לא נחלק רבי טרפון על עיקר דין "דיו", אלא כי לית ליה לרבי טרפון "דיו", רק היכא דמיפריך קל וחומר, שאם אתה אומר "דיו", אין הקל וחומר מלמד כלום, וכדמפרש ואזיל; אבל היכא דלא מפריך קל וחומר, שאף כשתאמר "דיו" עדיין הוצרך

2. על פי פירוש הראב"ד שם [ולשונו שם מגומגם קצת]; ומיהו מפירוש רש"י כברייתא שם, משמע קצת, שכל הברייתא אינה באה אלא ללמד שאומרים "דיו".

3. אין לנו מקור מן הקל וחומר אלא להחמיר על חרי אף של שכינה יותר משל אביה משום מעלת השכינה, אך שיעור ארבעה עשר יום מנין!?

ביארו התוספות: משום שאמרו בנדה [לא א] שהאב והאם נותנים בולד כל אחד חמשה דברים, ואילו השכינה נותנת בולד עשרה דברים שהוא כפול מן האב.

ובבבא בתרא קיא א הקשו על פירוש זה:

א. אם כן אין זה קל וחומר, ומן הדין יש לו להיות כנגד שניהם.

ב. דאיתא בתוספתא: קל וחומר למלך וכהן [היינו משה שהיה מלך, ובשבעת ימי המלוואים שימש ככהן גדול] ארבעה עשר יום, ועל משה רבינו למה נקט ארבעה עשר יום, והוסיפו: "ודוחק לומר מלך היינו הקב"ה, וכהן משה".

ובשם יש מפרשים כתבו, וכן הוא בתוספות בבבא בתרא בשם רבינו חיים כהן: קל וחומר לשכינה מעט יותר משבעה, וכיון שהוצאת מהסגר אחד, שוב היה לנו לומר שתי הסגרות של מצורע, שאין הסגר פחות משבעת ימים.

ובספר "קיקיון דיונה" כתב לפרש, שהייתי

הקל וחומר כדי ללמד מה שלא ידענו בלעדיו, אף רבי טרפון אית ליה "דיו".⁽⁴⁾

ומבארת הגמרא את דבריה:

התם — גבי מרים — הרי **שבעה** ימים **דשכינה לא כתיבי** [אין כתוב המלמד שעל חרי אף של שכינה יש להכלם שבעת ימים], ולכן:

אתא קל וחומר אייתי ארבסר [בא הקל וחומר ללמד שיש לה להכלם ארבעה עשר יום], **ואתא "דיו" אפיק שבעה ואוקי שבעה** [והועיל ה"דיו" להוריד את השבעה הנוספים, והשאיר על כנו את הקל וחומר לגבי שבעה ימים], נמצא שאם כי אמרנו "דיו" עדיין מלמד הקל וחומר על שבעה ימים, ולכן אומרים "דיו".

אבל הכא — גבי קרן בחצר הניזק — הלוא **חצי נזק כבר כתיב** בפרשת קרן תמה, שלא פירט הכתוב שאינו עוסק אלא ברשות הרבים, **ואתא קל וחומר ואייתי חצי נזק אחרינא** [והקל וחומר בא ללמד ולהוסיף חצי נזק ברשות הניזק] **ונעשה קרן ברשות הניזק נזק שלם** —

נמצא, **דאי דרשת "דיו" אפריך ליה קל וחומר**, כלומר: שוב אין מה ללמוד הימנו, ולכן אין אומרים "דיו".

ורבנן — החולקים על רבי טרפון וסוברים

שאפילו במקום דמיפריך קל וחומר אומרים "דיו" — אמרי לך:

אף גבי מרים מיפריך קל וחומר, שהרי אם אינך בא ללמוד אלא שבעה ימים, הרי **שבעה דשכינה כבר כתיבי**, דהא כתיב: **"תסגר שבעת ימים"**.

ורבי טרפון אמר לך:

החוא "תסגר שבעת ימים" — **דרשינן "דיו" הוא**, כלומר: לא נכתב פסוק זה אלא ללמדך לומר "דיו".

ורבנן אמרי לך:

מכל מקום **הא כתיב קרא אחרינא** [שם פסוק טו]: **"ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים"**.

ורבי טרפון אמר לך:

החוא קרא ד"ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים" לכך נכתב, כדי ללמוד מיתור הכתוב, **דאפילו בעלמא** — חוץ ממעשה זה של מרים — **דרשינן "דיו"**, וכדי שלא **תאמר: הכא** — גבי מרים משום הכי **דרשינן "דיו"** — **משום כבודו של משה**, **אבל בעלמא לא דרשינן "דיו"** —

לפיכך **קא משמע לן** ייתור הכתוב, שבכל מקום דורשים "דיו".⁽⁵⁾

במקום שעל ידי ה"דיו" יתבטל הקל וחומר; וראה מה שכתב הצ"ח בסנהדרין נב ב בהגה"ה.

5. כתב בתוספות הרא"ש בסוטה כט א, שאפילו לדעת חכמים, במקום שמתבטל הקל וחומר

אומר ארבעה עשר יום משום שנאמר "ירק ירק" שתי יריקות במשמע.

4. כתב הרש"ש בטעם הדבר, כי מן הסברא אין לומר "דיו" [ראה שם], וחידוש התורה הוא שאומרים "דיו", ולכן "אין לך בו אלא חידושו",

אמר ליה רב פפא לאביו:

וכי אטו אין תנא הסובר, שלא אומרים "דיו" כלל, ואפילו במקום שאין מתבטל הקל וחומר, עד שהוצרכנו לומר בדעת רבי טרפון שמודה הוא באופן זה שאומרים "דיו"! (6)

והא האי תנא איכא, דלא דריש דיו, ואף על גב דלא מיפריך קל וחומר [והרי התנא של הברייתא הבאה סובר שאין אומרים "דיו" כלל, ואפילו במקום שאין הקל וחומר מתבטל על ידי ה"דיו"] — דתניא:

א. זוכו של זב ורוקו, מטמאים במגע ובמשא.

ב. שכבת זרע [קרין] של אדם טהור, הרי הוא מטמא במגע, אבל אינו מטמא במשא.

קרי בזב [שכבת זרע היוצאת מן הזב] מניין שהקרי טמא? ודין הוא [מקל וחומר הוא גלמד]:

ומה רוק שהוא טהור בטהור [טהור הוא כשיוצא הוא מן האדם הטהור], טמא הוא בטמא [טמא הוא כשיוצא הוא מן הזב הטמא], שהרי רוקו של זב מטמא.

קרי שהוא טמא אפילו בטהור [שהרי שכבת זרע מטמאת גם כשהיא יוצאת מן הטהור], אינו דין שיהא הקרי טמא בטמא.

והרי תנא זה של הברייתא, קא מיייתי ליה, לומד הוא בקל וחומר לקרי של זב בין לטמא במגע ובין לטמא במשא, וכרוקו של זב שממנו הוא נלמד —

ואם סובר תנא זה, שעל כל פנים במקום שאין מיפריך קל וחומר אומרים "דיו", אם כן אמאי למד התנא מן הקל וחומר לטמא את קריו של זב אפילו במשא, והרי נימא [היה לנו לומר]:

אהני קל וחומר למגע, הועיל הקל וחומר [אחר שתאמר "דיו"] ללמד על קריו של זב שהוא מטמא במגע, ואהני "דיו" — דיו לקריו של טמא שיהא כמו קריו של טהור — לאפוקי מטומאת משא, שלא נטמאנו כמו רוקו של זב אלא דיו כקריו של טהור שאינו מטמא במשא, ובכך הרי לא איפריך קל וחומר, כי על כל פנים למדנו ממנו ללמד על קריו של זב שהוא מטמא במגע.

הרי שסובר תנא זה, שאין אומרים "דיו" גם במקום דלא מיפריך קל וחומר, ואם כן אף אנו נאמר שרבי טרפון אינו סובר "דיו" כלל, וכתנא זה! ?

וכי תימא לשנויי: לעולם, הטעם שאין אומרים "דיו" בקל וחומר זה, הוא רק משום דמיפריך קל וחומר, כי לטמא — קריו של זב — במגע, לא איצטריך קל וחומר כדי ללמדו, דהרי לא גרע גברא טמא מוגברא טהור, כלומר: הרי הכתוב המלמד על הקרי

וחומר כדי ללמד שאף בחצר הניזק חייב חצי נזק.

6. כתב ב"תורת חיים", שלדעת תנא זה, מן

לגמרי אין אומרים "דיו", ורק גבי קרן בחצר הניזק אין זה חשוב לדעתם ביטול הקל וחומר, אם אינו בא ללמד אלא על חצי נזק, ומשום שסתמא דקרן ברשות הרבים היא, והוצרך הקל

בקרי, יצא זה — זב — שאין קריו גורם לו להיות לא טהור, אלא דבר אחר גרם לו כבר שלא יהיה טהור; ומשום כך — אם לא הקל וחומר — הייתי מטהר את קריו של הזב אפילו במגע — (7)

קא משמע לן הקל וחומר שעל כל פנים במגע הוא מטמא, ונמצא שאין הקל וחומר מתבטל על ידי ה"דיו", ומכל מקום אין סובר תנא זה "דיו", הרי שאף במקום שאין הקל וחומר מתבטל אין אומרים "דיו", ואף אנו נאמר שרבי טרפון סובר כן.

ומשנינן: לעולם, טעמו של תנא זה שאינו אומר "דיו", הוא משום שאם תאמר כן מתבטל הקל וחומר, כי ללמד על מגע אין צריך קל וחומר, אלא מהפרשה עצמה — של טומאת קרי — יש ללמוד כן אף בזב, שהרי:

מידי "ולא דבר אחר" כתיב, וכי אטו כתיב בפרשה: "מי שקריו גרם לו ולא דבר אחר גרם לו"? והרי לא כתיב הכי, וממילא נכלל אף הזב באותה פרשה, ולא נצרך הקל וחומר אלא להוסיף על הזב טומאת משא, ואם תאמר "דיו", שוב אין אנו צריכים לקל וחומר, ולפיכך סובר תנא זה שאין אומרים "דיו".

שהוא מטמא, אינו מפרט שהוא עוסק רק באדם טהור, וממילא אתה למד שאף אדם טמא כגון זב — קריו טמא.

ומאחר שאין צריך קל וחומר לכך, הרי נמצא, שאם לא תטמא את קריו של זב אף במשא, נתבטל הקל וחומר, שהרי אין הוא בא ללמד מה שלא ידענו בלעדיו, ולפיכך סובר תנא זה שאין אומרים "דיו", אבל אילו לא היה הקל וחומר מתבטל, אף תנא זה היה מודה שאומרים "דיו" וכאשר אנו אומרים אליבא דרבי טרפון.

אל תתרץ כן, כי איצטריך את הקל וחומר אף אילו לא היה הוא מלמד אלא על מגע בלבד, ומשום שלא היינו לומדים לטמא את קריו בכלל קריו של אדם טהור —

כי פלקא דעתין אמינא: היות וכתיב בפרשת אדם שיוצא ממנו קרי שהוא טמא [דברים כג יא]:

"כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה, ויצא אל מחוץ למחנה לא יבוא אל תוך המחנה", הרי למדנו שאין כתוב זה עוסק אלא במו שקריו גורם לו שלא להיות טהור, ומשום שנאמר: "אשר לא יהיה טהור מקרה לילה", דהיינו אדם טהור שנטמא

הערב", ונאמר עוד [ויקרא כב ד]: "איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב, בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר, והנוגע בכל טמא נפש, או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע", ודרשו במסכת נדה [מג ב]: מנין לרבות את הנוגע בשכבת זרע שהוא טמא, תלמוד לומר: "או איש", מכל מקום בא זה ולימד על זה, וכשם שטומאת היצא ממנו שכבת זרע אינה אמורה בזב, כך פרשת

הפסוק אין להוכיח לדין "דיו", כי יש לומר דשאני התם משום כבודו של משה, ראה שם.

7. אף שטומאת שכבת זרע של אדם שהיא מטמאה במגע, אינה כתובה באותה פרשה ד"מקרה לילה", אלא נלמדת היא ממה שאמר הכתוב [ויקרא טו יז]: "וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו שכבת זרע, וכובס במים וטמא עד

הא לאו הכי ומשום קריו של זב עצמו לא מטמא הוא במשא — (9)

ואם כן מי הוא תנא זה שאתה אומר שהוא מטמא את קריו של זב עצמו במשא, משום קל וחומר?!

אלא האי תנא הוא, דתנן במסכת כלים [ג]:

[אלו הן אבות הטומאות שהן] למעלה מהן [שהן טמאות יותר מן הטומאות השנויות במשניות שם קודם לטומאות אלו]:

זובו של זב, ורוקו ושכבת זרעו ומימי רגליו כה-ב של הזב, ודם הנדה, שהם מטמאין בין במגע בין במשא, הרי בהדיא שיש תנא הסובר שקריו של זב מטמא במשא.

ומקשינן: ודילמא הכא במשנה זו נמי, אין קריו של זב עצמו מטמא במשא, אלא לכך הוא מטמא במשא, משום שאי אפשר לו בלא צחצוחי זיבה, ואכתי לא מצינו תנא שיאמר: קריו של זב עצמו מטמא במשא?!

ומשנינן: אם כן כדברך — ששכבת זרעו של זב המטמאת במשא לדעת משנה זו, משום צחצוחי זיבה הוא — לתנייה ל"שכבת זרעו" גבי זובו, והכי ליתני:

כן בהכרח שאף תנא זה לא בא לומר שהוא מטמא במשא, ולא למד בקל וחומר אלא שהוא מטמא במגע, ולא סבירא ליה שאין צריך קל וחומר לטמא במגע, על פי רש"ש בהבנת רש"י.

9. הקשה המרדכי [חולין סימן תשלז]: למה לא ייבטלו צחצוחי הזיבה ברוב שכבת זרע?!

וכתב לתרץ: "כגון שהוא בעין, וניכר, וכל דבר שהוא בעין וניכר לא בטיל; אי נמי: ליכא

ומקשינן על מה שנקטנו כדבר פשוט, שתנא זה לומד מדין הקל חומר לטמאת את קריו של זב אפילו במשא:

ומאן תנא דשמעת ליה שכבת זרעו של זב מטמאה במשא?! כלומר: וכי אטו יש תנא הסובר שקריו של זב מטמא אף במשא, עד שאתה אומר שכן סובר התנא של הברייתא?!

הרי אם כדברך לא רבי אליעזר היא ולא רבי יהושע, שלדעת שניהם אין קריו של זב מטמא במשא.⁽⁸⁾

דתניא:

שכבת זרע של זב, מטמא במגע, ואין מטמא במשא, דברי רבי אליעזר.

רבי יהושע אומר: אף מטמא במשא, לפי שאי אפשר לשכבת זרע בלא צחצוחי זיבה הנסרכים בה, והם הם המטמאים במשא.

הרי למדת, שמלבד רבי אליעזר שודאי אינו מטמא את קריו של הזב במגע, אפילו רבי יהושע אינו מטמא את הקרי עצמו במשא, שהרי עד כאן לא קאמר רבי יהושע התם ששכבת זרע של זב מטמא במשא, אלא משום שאי אפשר לה בלא צחצוחי זיבה,

מגע שכבת זרע אינה אמורה בשכבת זרע של זב; או נאמר שבהכרח ממעט הכתוב את הזב אפילו מטומאת מגע באומרו "מקרה לילה", שאם לא כן, ייטמא האדם היוצא ממנו שכבת זרע משום טומאת מגע; או משום שהוקשה טומאת נוגע לטומאת היוצא ממנו שכבת זרע, בשתי המקומות שנוכרו לעיל.

8. כלומר: היות ולא מצאנו תנא שיאמר כן, אם